

ШУЛЬГА В. О.,

аспірантка відділу дослідження проблем кримінального процесу та судоустрою
(Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України)

УДК 343.132:343.13

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.5.2.35>

ВТРАТА ЧИННОСТІ ЗАКОНУ, ЯКИМ ВСТАНОВЛЮВАЛАСЯ КРИМІНАЛЬНА ПРОТИПРАВНІСТЬ ДІЯННЯ, ЯК ПІДСТАВА ЗАКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ СУДОМ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ

Стаття присвячена дослідженню процесуальних аспектів закриття кримінального провадження судом першої інстанції у зв'язку з втратою чинності закону, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння. Авторка аналізує новели КПК України, зокрема п. 4¹ ч. 1 та п. 1² ч. 2 ст. 284, а також главу 36¹, яка регулює провадження у справах щодо діянь, кримінальна протиправність яких була визначена законом, що втратив чинність.

У статті обґрунтовується, що п. 4¹ ч. 1 ст. 284 КПК України не є реабілітаційною підставою у чистому вигляді, оскільки він не підтверджує невинуватості особи, а лише фіксує факт втрати чинності закону. Водночас законодавець створив процесуальний механізм, який дозволяє підозрюваному/обвинуваченому реалізувати право на захист та реабілітацію шляхом вимоги публічного судового розгляду і отримання виправдувального вироку у разі доведення відсутності події або складу кримінального правопорушення.

Розглянуто особливості застосування зазначеної норми на різних стадіях кримінального провадження: підготовчого судового провадження та безпосередньо під час розгляду справи по суті. Значну увагу приділено ролі згоди чи заперечення обвинуваченого у процедурі закриття кримінального провадження, оскільки від цього залежить вибір процесуального рішення – ухвала про закриття провадження чи постановлення виправдувального вироку. Проаналізовано позиції Верховного Суду та наведено приклади з судової практики, які демонструють різні підходи до застосування цієї підстави.

Авторка визначає проблему неоднаковості процесуальних рішень щодо підозрюваного та обвинуваченого: перший у разі декриміналізації отримує ухвалу про закриття провадження, тоді як другий – виправдувальний вирок. Це створює нерівність у правовому становищі учасників процесу та може порушувати принцип рівності перед законом і судом. У статті запропоновано зміни до КПК України, спрямовані на уніфікацію правового статусу осіб та гарантування їхньої повної реабілітації шляхом ухвалення виправдувального вироку у всіх подібних випадках.

Ключові слова: закриття кримінального провадження, декриміналізація, кримінальна протиправність, п. 4¹ ч. 1 ст. 284 КПК України, реабілітація, виправдувальний вирок, ухвала про закриття.

Shulha V. O. Loss of validity of the law establishing the criminal illegality of an act as a basis for the closure of criminal proceedings by the court of first instance

The article is devoted to the study of the procedural aspects of closing a criminal proceeding by a court of first instance due to the repeal of a law that previously

established the criminal illegality of an act. The author analyzes the novelties of the Criminal Procedure Code of Ukraine (CPC), in particular, paragraph 4-1 of part 1 and paragraph 12 of part 2 of Article 284, as well as Chapter 36-1, which regulates proceedings in cases concerning acts whose criminal illegality was determined by a law that has lost its validity.

The article substantiates that paragraph 4-1 of part 1 of Article 284 of the CPC of Ukraine is not a purely rehabilitative ground since it does not confirm the innocence of a person but only records the fact of the law's repeal. At the same time, the legislator has created a procedural mechanism that allows a suspect/accused to exercise the right to defense and rehabilitation by demanding a public court hearing and obtaining an acquittal in case the absence of an event or elements of a criminal offense is proven.

The peculiarities of applying this provision at different stages of criminal proceedings are considered: the preparatory court proceedings and the direct trial of the case on the merits. Considerable attention is paid to the role of the accused's consent or objection in the procedure for closing the criminal proceeding, as this determines the choice of procedural decision – either a ruling on the closure of the proceeding or the issuance of an acquittal. The positions of the Supreme Court are analyzed, and examples from judicial practice are provided, demonstrating different approaches to the application of this legal ground.

The author identifies the problem of inconsistency in procedural decisions regarding a suspect and an accused: the former, in the case of decriminalization, receives a ruling on the closure of the proceeding, while the latter receives an acquittal. This creates inequality in the legal status of the participants in the process and may violate the principle of equality before the law and the court. The article proposes amendments to the CPC of Ukraine aimed at unifying the legal status of individuals and ensuring their full rehabilitation by issuing an acquittal in all similar cases.

Key words: *closure of criminal proceedings, decriminalization, criminal illegality, paragraph 4-1 part 1 Article 284 CPC of Ukraine, rehabilitation, acquittal, ruling on closure.*

Вступ. П. 4¹ ч. 1 та п. 1² ч. 2 ст. 284 КПК України були прийняті відповідно до Закону України від 01.12.2022 р. № 2810-IX, яким виключено п. 4 ч. 1 ст. 284 КПК України [1]. Рішення про виключення вказаної норми ґрунтувалось на справі щодо презумпції невинуватості, відображений у рішенні КСУ від 08.06.2022 року, котрим суд констатував, що питання відповідності до Конституції України п. 4 ч. 1 ст. 284 КПК України обумовлено насамперед використанням у ньому словосполучки «вчинене особою». Однак ця словосполучка є складовим елементом юридичної конструкції, яка відтворювала цілісний процесуальний припис зазначеного пункту Кодексу як підставу для закриття кримінального провадження, який у відповідній редакції уможлиблював закриття такого провадження у зв'язку з декриміналізацією діяння з одночасним виникненням сумнівів у невинуватості особи, стосовно якої відбувається таке закриття. Тому п. 4 ч. 1 ст. 284 Кодексу був в цілому таким, що суперечив ст. ст. 3, 8, 28, 55, 62 Конституції України, оскільки втілював принцип *nullum crimen, nulla poena sine lege*, але не забезпечував дотримання конституційних прав на повагу до людської гідності, судовий захист, принципу презумпції невинуватості [2].

У зв'язку з викладеним, видається логічним, що Законом № 2810-IX від 01.12.2022 року було внесено зміни та доповнення, якими унормовано провадження щодо діяння, кримінальна протиправність якого була встановлена законом, що втратив чинність. Отже, у ст. 284 КПК України введено нові пункти, котрі передбачали підстави закриття кримінального провадження, а саме: п. 4¹ ч. 1 – втрата чинності закону, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння та п. 1² ч. 2 – з підстави, передбаченої пунктом 4¹ частини першої цієї статті, якщо підозрюваний, обвинувачений заперечує проти закриття за цією підставою [3].

Слід зазначити, що відповідно до вказаних змін до кримінального процесуального законодавства України КПК України також було доповнено главою 36¹, котра регулює питання кримінального провадження щодо діяння, кримінальна протиправність якого була встановлена законом, що втратив чинність.

Постановка завдання. Мета статті – дослідити процесуальні аспекти закриття кримінального провадження судом першої інстанції у зв'язку з втратою чинності закону, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння, проаналізувати новели КПК України та судову практику щодо застосування п. 4¹ ч. 1 ст. 284 КПК, виявити проблеми правового статусу підозрюваного та обвинуваченого у таких провадженнях та запропонувати шляхи вдосконалення законодавства для забезпечення єдності підходів і гарантування повної реабілітації осіб.

Результати дослідження. Щоб зрозуміти правову природу п. 4¹ ч. 1 ст. 284 КПК України, а також особливості його застосування, необхідно надати відповідь на низку ключових питань:

1. Чи можна вважати п. 4¹ ч. 1 ст. 284 КПК України реабілітаційною підставою? Як вже неодноразово згодувалось у науковій літературі, п. 2 ст. 2 Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду», містить вичерпний перелік підстав для закриття кримінального, які у доктрині кримінального процесу прийнято вважати реабілітаційними та п. 4¹ ч. 1 ст. 284 КПК України до них не належить.

Проте, тут можна прокласти аналогію з п. 4 ч. 1 ст. 284 КПК України (який був виключений), що закриття стосовно особи кримінального провадження за нереабілітуючою підставою, визначеною п. 4 ч. 1 ст. 284 КПК України, яка містить у собі формулювання «вчинене особою, фактично вказує на беззаперечну винуватість такої особи у вчиненні діяння, яке до його декриміналізації вважалось кримінальним правопорушенням». Тим самим декриміналізація діяння не спростовує причетності такої особи до вчинення кримінального правопорушення в минулому та не усуває закономірних загроз її репутації. Враховуючи наведене, особа повинна мати можливість реалізувати у суді своє право на судовий захист, оскільки до реабілітуючих підстав належать ті, які свідчать про повну невинуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення, що їй інкримінується, тобто ухваленням щодо неї виправдувального вироку [4].

Таким чином, п. 4¹ ч. 1 ст. 284 КПК України ми не можемо вважати реабілітаційною підставою у чистому вигляді, оскільки вона не містить ознак, які безпосередньо свідчать про повну невинуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення. Її зміст спрямований насамперед на фіксацію втрати чинності закону, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння, а не на спростування факту вчинення цього діяння конкретною особою.

Водночас законодавець, усвідомлюючи потенційні загрози для репутації та правового статусу особи, створив механізм, що дозволяє їй реалізувати право на реабілітацію. Зокрема, якщо підозрюваний чи обвинувачений не згоден із закриттям кримінального провадження за підставою, передбаченою п. 4¹ ч. 1 ст. 284 КПК України, він може вимагати судового розгляду справи у порядку глави 36¹ КПК України, а саме ст. 479². У такому разі справа розглядається по суті, і, за умови доведення відсутності складу кримінального правопорушення або невинуватості особи, суд ухвалює виправдувальний вирок (див. рис. 1).

Отже, п. 4¹ ч. 1 ст. 284 КПК України є лише умовною (формальною) підставою, яка не має реабілітуючого характеру сама по собі. Проте завдяки передбаченому законодавцем процесуальному механізму особа отримує реальну можливість досягти реабілітації шляхом публічного судового розгляду та доведення своєї невинуватості. Таким чином, закриття провадження за п. 4¹ ч. 1 ст. 284 КПК України є компромісним рішенням: воно не встановлює автоматично невинуватість, але й не позбавляє особу права на відновлення порушених прав та репутації через ухвалення виправдувального вироку.

2. Яким є механізм реалізації п. 4¹ ч. 1 ст. 284 КПК України на стадії підготовчого судового провадження та безпосередньо під час судового розгляду?

Закриття кримінального провадження на підставі п. 4¹ ч. 1 ст. 284 КПК України можливе як на стадії підготовчого судового провадження, так і безпосередньо під час судового розгляду.

Хоча, в абз. 2 ч. 3 ст. 314 КПК України законодавець прямо не передбачив можливість суду на закриття кримінального провадження на підставі п. 4¹ ч. 1 ст. 284 КПК України у підготовчому провадженні. Проте, ми не вбачаємо жодних процесуальних перешкод для реалізації цього механізму на даній стадії.

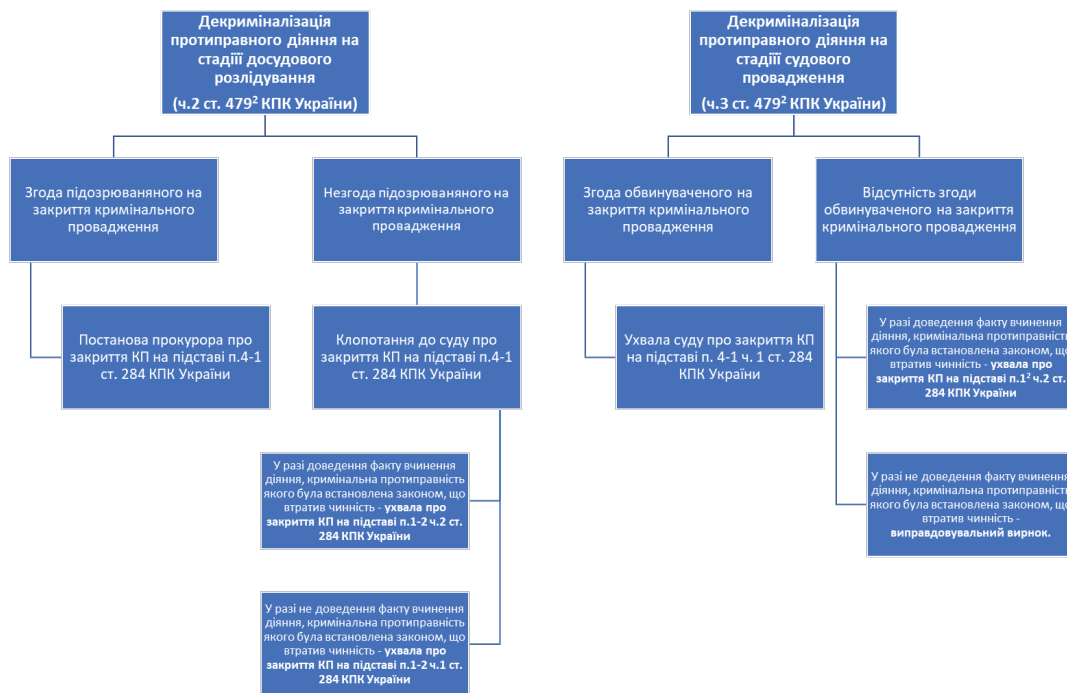

Рис. 1. Механізм реалізації ст. 479-2 КПК України залежно від стадії кримінального провадження на момент декриміналізації діяння

На стадії підготовчого провадження суд, розглядаючи питання, може закрити кримінальне провадження у випадках, коли обвинувачений погоджується із закриттям у зв'язку з декриміналізацією діяння, якщо суд дійде висновку, що інкриміноване діяння втратило кримінальну протиправність. У таких випадках суд постановляє ухвалу про закриття провадження. До прикладу, у підготовчому судовому засіданні захисник обвинуваченого адвокат звернувся до суду з клопотанням про закриття кримінального провадження по обвинуваченню у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 185 КК України на підставі п. 1² ч. 2 ст. 284 КПК України, у зв'язку з набранням чинності законом, яким скасована кримінальна відповідальність за вчинення нею діяння. Обґрунтовуючи заявлене клопотання адвокат посилається на Закон України, яким викладено ст. 51 КУпАП в новій редакції, ч. 1 та ч. 2 якої визначає момент вчинення правопорушення не перевищує 0,5 та 2 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [5].

Безпосередньо під час судового розгляду застосування п. 4¹ ч. 1 ст. 284 КПК України має свої особливості. Якщо судом буде доведено факт вчинення діяння, яке раніше визнавалося кримінально-караним діянням, але втратило кримінальну протиправність у зв'язку із законодавчими змінами, провадження підлягає закриттю ухвалою суду. Якщо ж факт вчинення такого діяння не доведено, суд постановляє виправдовувальний вирок.

Таким чином, механізм реалізації п. 4¹ ч. 1 ст. 284 КПК України дозволяє суду реагувати на зміни кримінального закону, що декриміналізують певні діяння, і забезпечує належний баланс між принципом законності та правами обвинуваченого: на стадії підготовчого засідання це відбувається шляхом ухвали про закриття провадження, а під час судового розгляду – через ухвалу про закриття або виправдувальний вирок, залежно від доведеності факту вчинення діяння.

Вищесказане підтверджується судовою практикою, котрою визначено, що суд може закрити кримінальне провадження з підстави, передбаченої п. 4¹ ч. 1 ст. 284 КПК України, як під час підготовчого судового засідання, так і в ході судового розгляду в загальному порядку, передбаченому КПК України, з урахуванням особливостей, визначених ст. 479² КПК України [6].

Разом з тим, ситуація декриміналізації можлива і тоді, коли обвинувальний акт вже розглядається у суді. Тоді суд зупиняє судовий розгляд і запитує згоду обвинуваченого на закриття кримінального провадження з цієї підстави. Якщо є згода обвинуваченого, суд закриває кримінальне провадження, якщо її немає – судовий розгляд продовжується. Тоді, якщо судом встановлено вчинення ним діяння, кримінальна протиправність якого була встановлена законом, що втратив чинність, підозрюваним, то суд постановляє ухвалу про закриття кримінального провадження за п. 1² ч. 1 ст. 284 КПК України (з підстави, передбаченої п. 4¹ ч. 1 ст. 284 КПК України, якщо обвинувачений заперечує проти закриття за цією підставою) [7]. До прикладу, Новозаводським районним судом м. Чернігова розглядався обвинувальний акт відносно обвинуваченого у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 4 ст. 185, ч. 1 ст. 115 КК України, проте вже під час судового розгляду прокурор направив до суду письмове клопотання про закриття кримінального провадження за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 185 КК України, на підставі п. 4¹ ч. 1 ст. 284 КПК України [8].

3. Яким чином згода чи заперечення обвинуваченого впливає на реалізацію процесу закриття кримінального провадження на підставі п. 4¹ ч. 1 ст. 284 КПК України?

Вплив згоди або заперечення обвинуваченого на процес закриття кримінального провадження на підставі п. 4¹ ч. 1 ст. 284 КПК України чітко врегульовано ст. 479² КПК України, яка визначає особливий порядок кримінального провадження у випадках декриміналізації діяння. На вагомості згоди обвинуваченого як юридичного факту для закриття за цією підставою наголошує і ВС. Так, у постанові від 25.06.2025 року по справі №464/1581/24, де предметом розгляду слугувала касаційна скарга прокурора, мотивована тим, що апеляційний суд у порушення ч. 3 ст. 479² КПК України не зупинив судовий розгляд і не запитав згоди обвинуваченого на закриття кримінального провадження з підстави, передбаченої п. 4¹ ч. 1 ст. 284 КПК України. Суд у даному випадку постановив, що апеляційний суд всупереч положенням ст. 479² КПК України не з'ясував думку обвинуваченого з цього приводу та всупереч приписам ст. 284 КПК України, встановивши, що діяння засудженого декриміналізовано, не закрив кримінальне провадження в цій частині [9].

Залежно від наявності або відсутності згоди підозрюваного, обвинуваченого, а також залежно від стадії кримінального провадження, на якій відбулась декриміналізація, положення ст. 479² КПК України містять різні процедурні алгоритми. У випадках декриміналізації на стадії досудового розслідування, коли підозрюваний заперечує проти закриття провадження на підставі п. 4¹ ч. 1 ст. 284 КПК України, суд у разі встановлення факту вчинення ним діяння, кримінальна протиправність якого була визначена законом, що втратив чинність, закриває провадження на підставі п. 1² ч. 2 ст. 284 КПК України; якщо ж такого факту не встановлено – виноситься ухвала про закриття кримінального провадження на підставі п. 1 або 2 ч. 1 ст. 284 КПК України. Натомість у випадках, коли декриміналізація відбувається на стадії судового провадження після надходження обвинувального акта, суд зупиняє розгляд і з'ясовує позицію обвинуваченого. За його згодою провадження закривається на підставі п. 4¹ ч. 1 ст. 284 КПК, за відсутності такої – ухвалюється рішення про закриття відповідно до п. 1² ч. 2 ст. 284 КПК України, а якщо факт вчинення діяння не підтверджується – постановляється виправдувальний вирок.

4. Чому у випадках, коли суд встановлює відсутність кримінальної протиправності діяння, щодо підозрюваного ухвалюється постанова про закриття провадження, а щодо обвинуваченого – виправдувальний вирок, і чи не порушує це принцип рівності перед законом і судом? Відмітимо, що дане питання вже піднімалося в науковій літературі, зокрема О. Дроздовим та О. Марочкіним. Автори зазначають, що особи, які постали перед судом (підозрюваний, обвинувачений) та щодо яких здійснено однаковий судовий розгляд, за результатами якого не встановлено, що таким підозрюваним/обвинуваченим вчинено діяння, кримінальна протиправність якого була встановлена законом, необґрунтовано опиняються в різному правовому становищі: один отримує ухвалу про закриття кримінального провадження, а інший – виправдувальний вирок. Автори, не заглиблюючись в дослідження термінологічних неузгодженостей щодо визначень правових статусів підозрюваного та обвинуваченого у судовому провадженні, вважають, що з метою дотримання принципу рівності перед законом і судом та на виконання позитивних зобов'язань держави щодо формування належної правової процедури слід передбачити в КПК України, що стосовно особи, яка постала перед судом, та згода якої на закриття кримінального провадження з підстави, передбаченої п. 4¹ ч. 1 ст. 284 КПК України відсутня (підозрюваний/обвинувачений), якщо за результатами судового розгляду не встановлено, що цією особою вчинено діяння, кримінальна протиправність якого була встановлена законом, що втратив чинність, суд має ухвалювати виправдувальний вирок [10, с. 188–189].

Різниця у процесуальних рішеннях щодо підозрюваного та обвинуваченого може бути зумовлена особливостями їхнього процесуального статусу та стадією кримінального провадження. На стадії досудового розслідування, коли справа ще не передана до суду з обвинувальним актом, суд, керуючись нормами КПК України, виносить ухвалу про закриття кримінального провадження на підставі п. п. 1–2 ч. 1 ст. 284, яка не містить чіткого висновку про невинуватість особи, а лише фіксує недоведеність у суді факту вчинення діяння, кримінальна протиправність якого скасована законом.

Натомість у випадку, коли справа вже надійшла до суду і особі офіційно пред'явлено обвинувачення, обвинувачений має право вимагати повноцінного судового розгляду. Якщо під час такого розгляду суд встановлює, що кримінальна протиправність діяння відсутня у зв'язку з декриміналізацією, а обвинувачений заперечував проти закриття провадження, суд ухвалює виправдувальний вирок. Це рішення має реабілітуючий характер, адже відповідно до ст. 373 КПК України виправдувальний вирок підтверджує повну невинуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення.

Насправді, різниця між ухвалою про закриття кримінального провадження щодо підозрюваного за п. п. 1–2 ч. 1 ст. 284 КПК України та виправдувальним вироким щодо обвинуваченого не свідчить про порушення принципу рівності перед законом, а зумовлена різними стадіями та процесуальним статусом осіб у кримінальному провадженні. Постанова про закриття провадження за п. 1 або 2 ч. 1 ст. 284 КПК України має реабілітуючий характер і прирівнюється до виправдувального вироку, оскільки підтверджує відсутність події або складу кримінального правопорушення. Виправдувальний вирок щодо обвинуваченого застосовується лише після пред'явлення обвинувачення та проведення повноцінного судового розгляду, що не суперечить принципу невинуватості, а лише зберігає логіку судового процесу: вирок формально пов'язаний із наявністю обвинувального акта, тоді як закриття провадження на стадії досудового розслідування вже виконує реабілітаційну функцію. Таким чином, хоча процесуальні форми різні, фактичний правовий статус осіб залишається рівнозначним і реабілітуючим.

5. Щодо можливості закриття провадження в частині обвинувачення якщо обвинуваченим надано згоду на повне закриття провадження у зв'язку із декриміналізацією діяння.

Питання про те, чи може суд виокремити частину кримінального провадження та закрити її у зв'язку з декриміналізацією, якщо згода обвинуваченого на закриття стосується всього провадження загалом, а не окремого епізоду чи особи, є дискусійним і прямо не врегульоване чинним КПК України.

Відповідно до ст. 479² КПК України, закриття кримінального провадження на підставі п. 4¹ ч. 1 ст. 284 КПК України можливе лише за наявності чіткої згоди підозрюваного або обвинуваченого. Водночас, закон не дає відповіді на питання, чи може суд, маючи згоду обвинуваченого на повне закриття провадження, закрити провадження в частині? Як демонструє судова практика, позиції суддів щодо цього питання є різними. Так, у справі № 991/2030/22 ухвалою ВАКС від 22 січня 2024 року клопотання обвинувачених було задоволено частково, кримінальне провадження щодо цих обвинувачених за ч. 1 ст. 255 КК України закрито лише в частині пред'явленого кожному з них обвинувачення щодо участі у злочинах, вчинюваних злочинною організацією, у зв'язку з втратою чинності законом, яким встановлювалася кримінальна протиправність такого діяння. Не погоджуючись із вказаним рішенням суду, вважаючи його протиправним, таким, що не ґрунтується на суті поданого клопотання та не відповідає дійсним обставинам справи, ОСОБА_5 звернувся з апеляційною скаргою, в якій просить скасувати ухвалу ВАКС від 22 січня 2024 року, а кримінальне провадження, в частині обвинувачення ОСОБА_5 у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 255 КК України (в редакції Закону від 05.04.2001 № 2341-III), закрити повністю на підставі п. 4¹ ч. 1 ст. 284 КПК України. Під час апеляційного розгляду, обвинувачені підтвердили, що самі ініціювали питання про закриття кримінального провадження, до початку розгляду їх клопотань висловили свою згоду на закриття кримінального провадження в частині пред'явленого обвинувачення за ч. 1 ст. 255 КК України (в редакції Закону від 05.04.2001 № 2341-III), водночас, не надавали своєї згоди на часткове задоволення клопотання та закриття кримінального провадження за ч. 1 ст. 255 КК України лише в частині участі у злочинах, вчинюваних злочинною організацією. Зважаючи на вказане, колегія суддів дійшла висновку, що під час розгляду клопотання обвинувачених про закриття кримінального провадження, суд не встановив їх згоди на часткове задоволення клопотання та закриття в частині, чим допустив порушення вимог статей 284, 479-2 КПК України, відтак ухвалу ВАКС від 22 січня 2024 року про закриття кримінального провадження щодо обвинувачених ОСОБА_5, ОСОБА_7 частини обвинувачення за ст. 255 КК України належить скасувати [11].

Однак, на погляд авторки, більш обґрунтованою в цьому контексті видається позиція одного із суддів апеляційної палати ВАКС, який, не погодившись із колегами, висловив окрему думку, де зазначив наступне: «Проводячи аналогію ситуації з відвідуванням ресторану, хочу зауважити, що норми ст. 479-2 КПК – це не вечірнє індивідуальне меню в ресторані, де відвідувач може обирати, що купувати поїсти, а що ні. Положення ч. 3 ст. 479-2 КПК скоріше уособлюють собою своєрідний комплексний обід, купуючи який, відвідувач (споживач), обов'язково погоджується оплатити не лише за те, що з відповідної порції, котра входить до комплексного обіду, він бажає з'їсти, але й ту його частину, яку споживати не бажає. Норма ч. 3 ст. 479-2 КПК передбачає закриття кримінального провадження, але вона не обмежує суд в можливості задовольнити клопотання не повністю, а лише в частині. Даючи згоду на закриття кримінального провадження за всіма складовими за ст. 255 КК обвинувачені ОСОБА_3 і ОСОБА_4 надавали згоду як на часткове, так і на повне закриття такого кримінального провадження й обвинувачених КПК не наділяє правом диктувати суду умови, що в певній частині вони не згодні на закриття кримінального провадження, а погоджуються лише на його закриття в цілому. Є ціле, а є його частина. По суті закриття провадження в частині є виокремленням частини із цілого. Оскільки обвинувачені надали згоду на закриття кримінального провадження, що підтверджується зокрема тим, що вони самостійно звернулись із відповідним клопотаннями, то питання того, чи задовольнити їхнє клопотання повністю чи частково входить до дискреційних повноважень колегії суддів. Оскільки навіть часткове задоволення клопотання вже відповідатиме волі обвинувачених» [12].

На практиці також зустрічаються інші приклади застосування п. 4¹ ч. 1 ст. 284 КПК України. Зокрема, є судові рішення, в яких кримінальне провадження закривалося у частині епізодів, пов'язаних із крадіжками, у зв'язку з втратою чинності закону, що встановлював кримінальну протиправність відповідних діянь. Суд врахував, що на момент вчинення

правопорушень вартість викраденого майна була меншою за розмір, передбачений новим законом для кримінальної відповідальності, та, керуючись принципом зворотної дії закону в часі, закріпленим у ст. 58 Конституції України та ст. 5 КК України, дійшов висновку про необхідність закриття провадження в цій частині [13].

Згідно з матеріалами іншого судового рішення, обвинувачений під час судового засідання не заперечував проти закриття кримінального провадження у частині вчинених ним крадіжок за епізодами на підставі втрати чинності закону, яким було встановлено кримінальну протиправність діянь. Суд врахував цю обставину та погодився з його позицією, що стало підставою для закриття провадження відповідно до п. 4¹ ч. 1 ст. 284 КПК України [14].

Аналізуючи положення ст. 479² та п. 4¹ ч. 1 ст. 284 КПК України у поєднанні з практикою їх застосування, можна зробити висновок, що згода обвинуваченого на закриття кримінального провадження має комплексний характер і стосується всього провадження в цілому. Проте це не виключає права суду за власною ініціативою визначити обсяг задоволення такого клопотання. Як слушно зазначено в окремій думці судді апеляційної палати ВАКС, надання згоди на закриття всього провадження включає в себе й згоду на його часткове закриття, адже провадження складається з окремих епізодів та обвинувачень, які можуть бути виокремлені.

Таким чином, на нашу думку, суд наділений дискреційними повноваженнями закрити кримінальне провадження в частині, навіть якщо обвинувачений формально висловив згоду на його закриття у повному обсязі. Такий підхід узгоджується з принципами ефективності та економії процесуальних ресурсів, а також забезпечує дотримання прав обвинуваченого, який фактично погодився на припинення провадження у будь-якому його обсязі. Водночас суд має обґрунтувати своє рішення та чітко вказати, які саме епізоди чи частини обвинувачення закриваються, щоб уникнути порушення принципу правової визначеності.

Висновки. Закриття кримінального провадження у зв'язку з втратою чинності закону, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння, є важливим інструментом адаптації кримінального процесу до змін у законодавстві. П. 4¹ ч. 1 ст. 284 КПК України не має реабілітаційного характеру, однак створює підстави для захисту прав особи через надання можливості вимагати судового розгляду та отримати виправдувальний вирок. Належне застосування цієї норми потребує єдності судової практики та вдосконалення процесуального законодавства для забезпечення балансу між принципами законності, презумпції невинуватості та захисту прав учасників кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо закриття кримінального провадження у зв'язку з втратою чинності законом, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння : Закон України від 01.12.2022 р. № 2810-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2810-20#Text>
2. Рішення Другого сенату Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою Кротюка Олександра Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 4 частини першої статті 284 Кримінального процесуального кодексу України (справа щодо презумпції невинуватості) : Рішення Конституц. Суду України від 08.06.2022 р. № 3-р(П)/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-22#Text>
3. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо закриття кримінального провадження у зв'язку з втратою чинності законом, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння : Закон України від 01.12.2022 р. № 2810-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2810-20#Text>
4. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного суду від 02.08.2022 у справі № 592/6875/15-к. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/105637185>
5. Ухвала Смілянського міськрайонного суду від 22.10.2024 у справі №703/3450/24. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/122474413>

6. Ухвала Самарівського міськрайонного суду (Новомосковського) від 30.04.2025 у справі № 628/3145/20. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/126998398>
7. Гловюк І. Закриття кримінального провадження у зв'язку з втратою чинності Законом, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння: Новели КПК України. *Вища школа адвокатури НААУ*. URL: <https://www.hsa.org.ua/lectors/glovyuk-iryna/articles/zakryttya-kryminalnogo-provadhennya-u-zv-yazku-z-vtratoyu-chynnosti-zakonom-yakym-vstanovlyuvalasya-kryminalna-protypravnist-diyannya-novely-kpk-ukrayiny>
8. Ухвала Новозаводського районного суду м. Чернігова від 13.09.2024 у справі № 751/1233/23. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/121679295>
9. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного суду від 25.06.2025 у справі № 464/1581/24. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/128522905>
10. Дроздов О., Марочкін О. Закриття кримінального провадження у зв'язку з втратою чинності закону, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння. *Правові новели*. 2023. № 19. С.185-203 URL: <https://doi.org/10.32847/ln.2023.19.25>
11. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 09.07.2025 у справі № 991/2030/22. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/128823869>
12. Окрема думка судді Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 09.07.2025 у справі № 991/2030/22. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/128823865>
13. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного суду від 09.01.2025 у справі № 161/8760/22. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/124428641>
14. Ухвала Деснянського районного суду м. Чернігова від 25.10.2024 у справі № 750/14991/23. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/122585092>

Дата першого надходження рукопису до видання: 26.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 30.10.2025

Дата публікації: 28.11.2025

